

Градоустойчиво

„Градоустойчиво: регулирани квартали за по-добър живот.“

**Проучване сред лица, идентифициращи се като
етнически роми или живеещи в сходна на ромите
ситуация - възприятия за дискриминационни
практики**

(кратко представяне на доклад от количествено
проучване)

Scale it up!

Funded by the Rights, Equality
and Citizenship Programme (2014-2020)
of the European Union

Този доклад е финансиран от Програмата за права, равенство и гражданство на Европейския съюз (2014 – 2020). Съдържанието на тази брошура представя само вижданията на автора и е негова отговорност. Европейската комисия не поема никаква отговорност за използването на информацията, която съдържа.

Този доклад е реализиран по проект „Градоустойчиво: регулирани квартали за по-добър живот.“ (“Scaling up a sustainable model communities living in non-regulated areas to improve their living conditions – SCALE IT UP”). Проектът се концентрира върху нуждата от повишаване на познанията и компетенции по жилищните въпроси и равният достъп до публични услуги сред представителите на общинските власти и способства за активното им включване в преодоляване на съществуващите стереотипи, с цел да се изгради доверие между ромските общности и местните власти. Проектът също така овластява общностите по места и насърчава прякото им включване в процесите на вземане на касаещите ги решения. „Градоустойчиво“ е проект на Фондация „Тръст за социална алтернатива“, реализиран в партньорство с Агенция за маркетингови и социални проучвания „Алфа рисърч“, Фондация „Фонд за инвестиции в общността – Пещера“, Община Пещера и Община Дупница.

Scale it up!

Funded by the Rights, Equality
and Citizenship Programme (2014-2020)
of the European Union

Съдържание

1. Цели, методология и реализация на проучването.....	4
2. Резюме на резултатите от проучването	5
3. Обобщение на спецификите по общини	9

1. Цели, методология и реализация на проучването

Настоящото количествено проучване е реализирано от социологическа агенция Алфа Рисърч в периода 01 юни - 21 юли 2021г.

Изследването си поставя две основни цели: **Първо**, да предостави пълна, достоверна и надеждна картина за спецификите и основните предизвикателства пред хората, идентифициращи се като роми или живеещи в сходна на ромите ситуация. **Второ**, да установи нагласите им към дискриминацията – разбиране, разпознаване и усещане за прилагане на дискриминационни практики към тях.

Редица събития и факти от социалната реалност в България са сегрегирани ромското малцинство по начин, който създава предпоставки за оформянето на над 100 нерегламентирани селища със значително ромско население. За да се осигури максимално широка представителност, в рамките на проучването са реализирани 3830 интервюта с домакинства в такива населени места. Обхванати са 30 общини в 17 области (по NUTS III класификацията). По този начин резултатите от проучването са представителни за над 50 000 роми или хора, живеещи в сходна на ромите ситуация.

За да се открият специфичните разлики (каквито и доколкото ги има) между отделните райони, обхванатите от проучването общини са класифицирани в три групи (в зависимост от проблемите, предизвикателствата, нагласите на целевите домакинства и възможностите за действие). Разликите и спецификите са анализирани спрямо средното за изследваната генерална съвкупност равнище, което е най-надежден начин за открояването им (в противен случай условията и нуждите на целевата група във всички общини трябва да се определи по един и същи начин – като тежка, пълна с проблеми и предизвикателства и изискваща решения). На всяка група е зададен цвят, а всеки от цветовете обозначава:

2. *Таблица-легенда на трите категории общини

Група/цвет	Дефиниция
	Домакинствата в тази община са изправени пред сериозни проблеми и предизвикателства в мнозинството (ако не и всички) направления от проучването – разбиране и усещане за дискриминационни практики в общуването с местни власти, институции, местни лидери

	на общността. Ситуацията в тях се определя условно като най-тежка, а както на домакинствата, така и на администрацията на отделни институции предстои да се сблъскат с много предизвикателства.
	Пред домакинствата в тази община има (макар и частични) предпоставки за положително развитие в разпознаването и преодоляването на практики на дискриминация. В отделните общини тези предпоставки са от различен характер. Проблемите и предизвикателствата обаче все още продължават да са силно доминиращи.
	Пред домакинствата в тази община не просто има предпоставки за положително развитие, но и реализирани/постигнати (макар и частично) стъпки в посока преодоляване на дискриминационни практики. Отново, и в тези общини има съществени предизвикателства, но в сравнение със средното за генералната съвкупност равнище домакинствата в тях се намират в по-благоприятна ситуация.

Анализът класифицира общините по всяко направление индикатори, а на следващ етап е направена обобщена класификация. Очаквано, една и съща община може да попада в различна група в зависимост от състоянието по отделните индикатори. Този подход позволява лесно проследяване в коя от групите се позиционира съответната община по всяка от изследваните в проучването теми.

2. Резюме на резултатите от проучването

2.1. Общи тенденции

Обобщената картина на разбирането, разпознаването и усещането за прилагане на дискриминационни практики към жителите на неурегулирани райони и незаконни жилища в обхванатите по проекта общини се откроява със следните важни специфики:

- **Силно различаващ се от средния за страната демографски, образователен и трудов профил на домакинствата:**

- В мнозинството от целевите домакинства като глава се самоидентифицира жена (докато на цялостно равнище в страната в тази роля доминират мъже). Тук не става дума за фундаментална предпоставка, която създава условия за влошено качество на живот и по-висок риск от дискриминация. Фактът, че в мнозинството от домакинствата (които в ромската общност продължават да са силно патриархални) решаваща роля има жена говори или че въобще липсват мъже (т.е., разведени, разделени или въобще разпаднати семейни връзки), или че те не живеят постоянно в жилището (напр. работят в чужбина или в друго населено място в страната), или че ако са в домакинството – не са в състояние да се реализират достатъчно успешно, за да поемат функциите на глава.
- Същевременно, основните към момента членове на домакинството се отличават с изключително нисък образователен статус (91% са без никакво или най-много с основно образование), което също предполага трудна, не особено успешна реализация на пазара на труда и ниска информираност за правата и задълженията.
- Целевите домакинства се отличават и с по-ниска средна възраст. От една страна, това може да се интерпретира като положителна предпоставка (повече хора в активна трудова възраст, повече възможности за икономическа активност и подобряване на положението). Реалността обаче е различна: тези по-млади в сравнение със средното за страната възрастни членове на домакинствата срещат сериозни препятствия пред цялостната си реализация и съставляват голяма част от уязвимите, неактивни на пазара на труда граждани. Това е резултат както от по-ниските им образование и квалификация (което не им позволява устойчива заетост и социална интеграция), така и от преобладаващо женския профил (тъй като те са ангажирани с отглеждането на деца в домакинството).
- Настоящото проучване установява също и по-висок от средния за страната брой деца в домакинството и респективно – по-висок брой членове на домакинството въобще. Т.е., представителите на целевата група не просто изпитват затруднения да постигнат по-добра лична реализация, но и са

изправени пред необходимостта да се грижат за по-многочленни домакинства.

- Като резултат, мнозинството от членовете на техните семейства остават ниско образовани (изключение прави слабата тенденция към обхващане на по-висок дял деца в образователната система през последните години, но и те в голямата си част отпадат в по-горните класове) и в голяма степен безработни (във всяко второ домакинство има поне един безработен възрастен и едва в една четвърт има поне един зает на пълен работен ден). Допълнителен проблем е фактът, че в случаите на трудова заетост много често става въпрос за временна или сезонна работа.
- **Неувереност в собствените възможности за постигане на по-добри условия и начин на живот.** Всеки втори представител на целевите домакинства в изследваните общини е на мнение, че положението, в което се намира не зависи от него и той не може да промени. Едва една трета имат самочувствието, че определят живота си.
- **Изключително слаба запознатост с гражданските права**, с това каква защита им осигурява законът в България и какви са задълженията им пред него (68% са повече или по-малко незапознати). Това е проблем, който изисква сравнително спешно решение (при това предвид, че е основно комуникационно може да бъде реализирано сравнително лесно), защото незапознатостта предизвиква две еднакво вредни реакции:
 - Или хората живеят с усещането, че перманентно са жертва на дискриминация, изпадат в постоянна фрустрация и смятат, че са ощетени дори в случаи, когато липсва такава проява. Резултатът от това е катализиране на трайно негативна нагласа към институции и хора от различни общности и невъзможност за разумно действие при наистина реален проблем.
 - Или хората страдат от пълна липса на сетивност за прояви на дискриминация, приемат всичко като част от нормалния ход на събитията като така пропускат реални прояви на дискриминация и ги оставят без релевантна реакция.
- **Доминиращо към момента сред целевата група усещане, че в случаите на прилагане на дискриминационни практики към тях, те са на база етническа**

принадлежност. Това е единствената хипотеза, при която са декларирани по-значими дялове от усещане, че са били обект на дискриминация:

- Особено силно представителите на целевата група споделят за подобно преживяване при търсенето на работа. Всеки втори заявява, че е станал обект на дискриминация в това отношение.
 - Значимо, но по-слабо като натрупвания (21% до 25%) е усещането за дискриминация заради етническа принадлежност при достъпа до здравеопазване, до инфраструктура (особено канализация), социално подпомагане.
 - В най-малка степен представителите на целевата група се възприемат като дискриминирани в достъпа до образование и градски транспорт.
 - Предвид посочената по-горе незапознатост обаче, обичайното действие е липса на ответна реакция (40%). Ако въобще проявят реакция, тя се ограничава до споделяне на случая с близките и семейството.
- **Липса на практика за системен диалог с институциите**, вкл. с администрацията на местните власти и вкл. по свързани с жилището въпроси. С малки изключения, случаите на контакти относно жилището и градоустройството на квартала, инициативата е на самите граждани. По-съществен проблем обаче е резултата от тези контакти, които рядко приключват с възможно за реализиране решение. Обикновено на хората се предлага решение, което по тяхна оценка е трудно или невъзможно да се постигне, а 38% от контактите – дори не са довели до никакво решение. Без да изключваме вероятността липсата на решение да се дължи на обективна невъзможност да бъде намерено такова, този безрезултатен контакт с институциите създава усещането за недостатъчна ангажираност от тяхна страна с проблемите на населението. Респективно, проучването установява силна поляризация в мнението дали са разбирани и подкрепяни от местните власти. В резултат, мнозинството от над 60 на сто са склонни да се чувстват пренебрегвани, обидени или подценени от общинската администрация заради етническата си принадлежност.
 - **Липса на практика за системен диалог и с местни авторитети, лидери на общността:** също изключително сериозен проблем. Местните лидери са едни от фигурите, на които се разчита, че имат силно влияние върху съответната общност.

Фактът, че контактите с тях са редки обаче рискува да доведе до отчуждение и загуба на доверие в тези авторитети. Положителна предпоставка е фактът, че местните лидери проявяват повече активност (в сравнение с общинските власти) при установяването на контакт. От полза би било обаче този диалог (както по отношение състоянието на жилищата, така и по всички други теми) да се установи като по-системна практика. Така той би спомогнал за повишаване на запознатостта с правата и задълженията, за повишаване на доверието между хората и институциите, за намирането на възможни и ефективни решения на проблемите на хората и преодоляване практиките на дискриминация.

3. Обобщение на спецификите по общини

В допълнение на откритите се в проучването общи тенденции, всяка от обхванатите от проекта общини има и собствени специфики, които е важно да се имат предвид. Следващата част представя кратко обобщение на спецификите във всяка от 30-те общини. Общините са представени в азбучен ред.

Scale it up!

Община	Демографски профил и специфики на домакинството	Трудов статус и образование на домакинството	Нагласи към дискриминацията при взаимоотношенията с местните власти	Интензивност на взаимоотношенията с местни общностни лидери	Нагласи към форми на дискриминация
Антоново	Green	Red	Yellow	Red	Red
Белоградчик	Green	Yellow	Red	Red	Red
Берковица	Green	Yellow	Yellow	Red	Red
Брацигово	Red	Green	Yellow	Yellow	Yellow
Велинград	Red	Red	Red	Red	Red
Ветово	Green	Yellow	Green	Red	Red
Видин	Green	Green	Red	Red	Red
Върбица	Green	Red	Yellow	Yellow	Red
Гурково	Yellow	Red	Green	Green	Red
Добрич	Yellow	Red	Yellow	Red	Red
Дунавци	Red	Yellow	Red	Red	Red
Дългопол	Red	Red	Red	Red	Red
Исперих	Red	Red	Red	Red	Red
Ихтиман	Red	Yellow	Red	Red	Red
Котел	Green	Yellow	Green	Yellow	Green
Кубрат	Green	Red	Red	Red	Red
Лом	Yellow	Yellow	Red	Red	Yellow
Луковит	Red	Green	Red	Green	Red
Мездра	Green	Green	Yellow	Red	Red
Монтана	Green	Red	Red	Yellow	Red
Никола Козлево	Green	Green	Green	Yellow	Green
Николаево	Red	Green	Yellow	Yellow	Red
Павликени	Yellow	Red	Red	Red	Red
Петрич	Red	Yellow	Red	Green	Red
Провадия	Yellow	Red	Red	Red	Red
Ракитово	Yellow	Red	Yellow	Red	Yellow
Самоков	Yellow	Red	Red	Green	Red
Средец	Red	Red	Yellow	Yellow	Yellow
Стрелча	Red	Green	Yellow	Red	Yellow
Твърдица	Red	Red	Green	Green	Green

Община Антоново

Общината се позиционира в условно обособената „червена“ зона по най-голяма част от индикаторите. Предпоставка за това е неблагоприятното положение на целевите домакинства от гледна точка на образователен и трудов статус, ниската информираност за правата и задълженията, а от там – по-ниско самочувствие за влияние върху собствения си живот и липса на реакция при евентуални прояви на дискриминация. Положителен е фактът, че местните жители се чувстват разбрани и подкрепени от местните власти. Не такава е обаче ситуацията във взаимоотношенията с авторитети в общността.

Община Белоградчик

Сравнително благоприятен социално-демографски профил на домакинствата и по-висока в сравнение със средното равнище запознатост с правата и задълженията. Въпреки това, силно усещане за прояви на дискриминация, които остават без реакция. Диалогът както с местните власти, така и с лидерите на общността също е съпътстван от предизвикателства или въобще липсва.

Община Берковица

Домакинствата в общината се открояват с благоприятен социално-демографски профил, но ниска запознатост с правата и задълженията. В резултат, по-силно усещане за прояви на дискриминация, но за разлика от други общини – по-честа реакция в такива случаи. Повече положителни предпоставки за преодоляване на проблемите чрез контакт с местните власти, отколкото с авторитети от общността.

Община Брацигово

Една от общините, където макар и съпроводена с предизвикателства, ситуацията с проявите на дискриминация е по-благоприятна. Фактори за това са по-добрата информираност на хората по тези въпроси, наличието на предпоставки за диалог както с местните власти, така и с лидерите на общността.

Община Велинград

Целевите домакинства в общината се позиционират в „червена“ зона по всички индикатори. С други думи, във всяко отношение са налице сериозни проблеми, въпреки по-честите (в сравнение с останалите общини) контакти на хората с местните власти. Налице е доминиращо мнение, че местните жители не срещат подкрепа и разбиране нито от администрацията, нито от местни лидери.

Община Ветово

Домакинствата в общината се открояват със сравнително благоприятен социално-демографски статус и взаимоотношения с местните власти. Предизвикателство обаче е ниската запознатост с права и задължения, трудност за различаване на форми на дискриминация и респективно – липса на реакция при подобни казуси. Проблемна е и ситуацията с контакта между хората и местните лидери.

Община Видин

Сравнително благоприятен социално-демографски профил на целевите домакинства в общината, вкл. по-добра информираност за правата и задълженията. Същевременно обаче, сред местните жители е налице разбиране за сериозни проблеми и прояви на дискриминация на база етническа принадлежност. Същата негативна нагласа е налице и от гледна точка диалога с местни власти и авторитети в общността.

Scale it up!

Община Върбица

Ниска запознатост на хората с техните права и задължения, липса на усещане за дискриминация и усещане за подкрепа от страна на местни власти и лидери на общността. Възможно е ситуацията наистина да е позитивна, но също така е възможно това да е пример за невъзможност за разбиране на ситуацията поради неинформираност.

Община Гурково

Въпреки произтичащите от социално-демографския статус предизвикателства пред местните жители, налице е по-скоро положителна нагласа за разбиране и подкрепа както от местни власти, така и от лидери на общността. Извън това обаче е налице усещане за прояви на дискриминация, които остават без реакция от страна на хората.

Община Добрич

Една от общините, където целевите домакинства са изправени пред сериозни предизвикателства: липса на информираност, на самочувствие, усещане за липса на дискриминация и респективно – липса на реакция. Известни положителни предпоставки в контактите с местните власти, но проблем в контекста на взаимодействие с авторитети от общността.

Община Дунавци

Представителите на целевата група в общината са в неблагоприятна ситуация по практически всички индикатори. Сериозни трудности или липса на контакт както с местни власти, така и с лидери на общността. Незапознатост с права и задължения и широко разпространено усещане, че са жертва на дискриминация, срещу което не предприемат реакция.

Община Дългопол

Домакинствата от общината се позиционират в „червена“ зона по всички групи индикатори: неблагоприятен социално-демографски профил, незапознатост с права и задължения, проблеми (или липса) на диалог с местни власти и авторитети на общността.

Община Исперих

Подобно на други от изследваните общини, представителите на целевата група в Исперих се позиционират в „червена“ зона по всички групи индикатори. Т.е., социално-демографски профил, който предполага слаба запознатост с права, с това как да се реагира при прояви на дискриминация. Предизвикателства пред диалога с общинските власти (ако въобще има такъв), чувство за неразбиране на проблемите; липса на авторитети в общността, които да се ползват с доверие; силно разпространено усещане, че са жертва на дискриминация и невъзможност да реагират.

Община Ихтиман

Налице са известни положителни предпоставки от гледна точка на социално-демографския профил на хората, който обаче не е успял да формира у тях повишено самочувствие и/или информираност за правата и задълженията им. Предизвикателства както пред институционалните контакти, така и пред тези с лидерите на общността.

Община Котел

Една от общините с цялостно по-благоприятна картина, базирана на редица фактори: по-добър социално-демографски профил на целевите домакинства, по-висока запознатост, по-добри контакти и взаимоотношения с местни власти и лидери на общността.

Община Кубрат

Целевите домакинства в общината се открояват със сравнително благоприятен социално-демографски профил, но не успяват да се позиционират в по-добра ситуация от гледна точка проблемите на дискриминация. Липсва им самочувствие, че могат да определят начина си на живот, не са запознати с правата и задълженията си, трудно различават прояви на дискриминация (но се чувстват дискриминирани). Диалогът с местни власти и местни авторитети също отсъства (или е проблемен), поради което нямат и на кого извън себе си да разчитат.

Община Лом

Проучването установява противоречива ситуация. Като цяло предизвикателствата доминират, въпреки отделни положителни предпоставки. Представителите на целевата група признават, че не са информирани по тези теми, но пък имат самочувствие и не се притесняват да реагират при всяка проява, която припознават като дискриминация.

Scale it up!

Контактите им както с местните власти, така и с авторитети от общността също са предизвикателство.

Община Луковит

Противоречива ситуация по проблемите на дискриминацията в общината. Хората се чувстват незапознати и без самочувствие, че могат да определят живота си, но разчитат на местните власти и лидери на общността в това отношение. Като цяло са едни от най-удовлетворените от подкрепата от страна на общинските власти и авторитетите на общността.

Община Мездра

Целевите домакинства в общината се открояват с по-благоприятен социално-демографски профил, който обаче не им е помогнал да повишат нито запознатостта си, нито самочувствието си. Имат частично доверие в местните власти, но в комуникацията с тях има и предизвикателства. Още по-проблемен е контактът с лидери на общността. В резултат, налице е силно усещане за дискриминация, но и липса на реакция.

Община Монтана

Подобно на част от другите общини, в Монтана ситуацията е противоречива. Представителите на целевата група имат сравнително по-благоприятен социално-демографски профил, но въпреки това не демонстрират нито самочувствие, нито познаване на проблематиката. Взаимоотношенията с местните власти се позиционират в „червена“ зона. Положителни предпоставки се открояват в контактите с лидери на общността. Хората споделят усещане за прояви на дискриминация, но и на липса на реакция в такива случаи.

Община Никола Козлево

Една от общините с най-благоприятна ситуация по въпросите на дискриминацията. Целевите домакинства се позиционират в „зелена“ зона по всички индикатори, с изключение на взаимоотношенията с местни лидери, където се очертават някои предизвикателства. Извън това обаче хората се чувстват информирани и със самочувствие, че могат да реагират при прояви на дискриминация.

Община Николаево

Противоречива ситуация в общината, която произтича от някои характеристики на демографския профил на домакинствата, липсата на самочувствие и незапознатост с въпросите на дискриминация. Положителни предпоставки, но и предизвикателства са налице във взаимоотношенията и с местни власти, и с лидери на общността. Същевременно, хората живеят с усещането, че страдат от дискриминация, но и не предприемат реакция.

Община Павликени

Като цяло, неблагоприятна ситуация от гледна точка на възприятието за дискриминация. Налице са частични положителни предпоставки в общуването с местните власти (отношение, усещане за разбиране и подкрепа). Контактите с авторитети от общността обаче се позиционират в „червена“ зона. Аналогично, запознатостта и самочувствието са по-скоро ниски, което пречи за адекватно разпознаване и реакция на прояви на дискриминация.

Община Петрич

Проучването регистрира противоречива ситуация в общината. Като цяло, неблагоприятен социално-демографски профил, ниско самочувствие и незапознатост с правата и задълженията. Комуникацията с местните власти е по-активна отколкото на други места, но е съпътствана с проблеми и усещане за липса на разбиране и подкрепа. Известна компенсирателна роля има положителната тенденция във взаимоотношенията с лидерите на общността. Това обаче е недостатъчно, за да неутрализира чувството за дискриминация и да стимулира ответна реакция.

Община Провадия

Домакинствата се позиционират в условно обособената „червена“ зона по почти всички индикатори. Т.е., налице са сериозни предизвикателства, свързани с информираността, умението за разпознаване на дискриминационни практики и начини да им се отговорят. Проблематични са също диалогът с местните власти и авторитетите от общността.

Община Ракитово

Представителите на целевата група в общината се позиционират в условно обособената „жълта“ зона по мнозинството индикатори. Т.е., проблемите и предизвикателствата доминират, но има и положителни предпоставки. Сред тях са най-вече самочувствие, че

могат да влияят върху живота си, контактите с местни власти, запознатост с правата и задълженията, реакцията при прояви на дискриминация.

Община Самоков

Домакинствата от общината се открояват с по-неблагоприятен в сравнение с други социално-демографски профил, но благодарение на подкрепата на лидери от общността слабостите в това отношение донякъде са преодолени. Хората контактуват с тях и с местните власти, чувстват се запознати с правата и задълженията си и реагират при прояви на дискриминация.

Община Средец

Неблагоприятен социално-демографски профил и доминиращи предизвикателства по въпросите на дискриминацията за представителите на целевата група. Въпреки това, налице са отделни положителни предпоставки, сред които диалог (макар и не толкова интензивен) с местните власти и авторитети от общността; усещане, че срещат разбиране и подкрепа, запознатост с правата, по-малко прояви на дискриминация.

Община Стрелча

Въпреки цялостно неблагоприятния демографски профил на домакинствата в общината, техният образователен и трудов статус им позволява да имат частично самочувствие, че животът им зависи от тях. Аналогично, макар съпроводен с предизвикателства, контактът с местните власти се случва и е налице умерено положителна нагласа, че срещат разбиране и подкрепа. Хората в общината декларират умерено висока запознатост с правата си и редки случаи на дискриминация. Предизвикателство е интензивността във взаимоотношенията с местни лидери.

Община Твърдица

Въпреки подчертано неблагоприятния социално-демографски профил на целевите домакинства, те срещат подкрепа и от местни власти, и от лидери на общността. Това повишава техните самочувствие, запознатост и увереност как да разпознаят и реагират при прояви на дискриминация. В резултат Твърдица е една от общините, чиито жители споделят убеждение за липса на дискриминационни практики към тях.